

27.9.2022

Kirjallisen kuulemisen yhteenveto: kaupan toimialan tulevaisuusselonteko

Viite: Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö 20.4.2022, VN/5468/2020-TEM-105

Työ- ja elinkeinoministeriö toteutti kaupan toimialan tulevaisuusselonteon luonnoksesta avoimen kirjallisen kuulemisen Lausuntopalvelu.fi –palvelussa ajalla 20.4. – 1.6.2022.

Ministeriö pyysi lausunnon yhteensä 36 taholta seuraavasti: 20.4.2022 pyynnöllä 33 taholta Lausuntopalvelu.fi –palvelun kautta ja erillisellä sähköpostilla 26.4.2022 kolmelta taholta. Lausuntokierros toteutettiin kaikille avoimena, osoitteessa: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=a3cfec4d-7799-4c4b-8557-aeab1cf68f83>

Lausunnon antoivat seuraavat 38 tahoja:

Aalto Yliopisto
Business Finland Oy, Network Services
Elinkeinoelämän keskusliitto EK
Elintarviketeollisuusliitto ry
Erikoiskaupan liitto Etu ry
Huoltovarmuuskeskus
Kaupan liitto ry
K-kauppiasliitto ry
Kesko Oyj, Yhteiskuntasuhteet
Keskuskauppakamari
Kilpailu- ja kuluttajavirasto
Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry
Kuluttajaliitto –Konsumentförbundet ry
Lidl Suomi
Liikenne- ja viestintäministeriö, TIO
Maa- ja metsätalousministeriö
Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK r.y.
Muoti- ja urheilukauppa ry
Opetushallitus, Ammatillinen koulutus –yksikkö
Opetushallituksen Liiketoiminta ja hallinto

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Osuustoimintakeskus Pellervo ry
Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
Päivittäistavarakauppa ry
Sisäministeriö
Sisäministeriön poliisiosaston lausunto
SOK/S-ryhmä
Sosiaali- ja terveysministeriö
Suomen Apteekkariliitto
Suomen kauppakeskusyhdistys ry
Suomen Tekstiili & Muoti ry
Suomen Yrittäjät ry
Tampereen yliopisto, johtamisen ja talouden tiedekunta
Teknisen Kaupan Liitto ry
Tilastokeskus, Talustilastot
Valtiovarainministeriö
Wolt Enterprises Oy, Legal/Public Policy Team
Ympäristöministeriö

Lausunnonantajista Elinkeinoelämän keskusliitto EK sekä maa- ja metsätalousministeriö ilmoittivat, että ettei heillä ole lausuttavaa selonteon luonnokseen. Sisäministeriö toimitti lausuntonaan poliisiosaston lausunnon.

Kaikki annetut lausunnot ovat julkisesti Kaupan tulevaisuusselonteon Hankeikkunassa, osoitteessa: <https://hankeikkuna.vnv.fi/app#/strategia/51058/asiakirjat>

Lausunnoista 33 kappaletta annettiin Lausuntopalvelu.fi –palveluun, osoitteeseen: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=a3cfec4d-7799-4c4b-8557-aeab1cf68f83> sekä viisi kappaletta työ- ja elinkeinoministeriön kirjaamoon, asialle: VN/5468/2020-TEM-105. Lausunnoista kaksi annettiin lausuntoajan jälkeen, viimeisin 7.6.2022.

Johdanto

Oheisena on kaupan tulevaisuusselonteon kirjallisen kuulemisen yhteenvedo kunkin lausuntokysymyksen osalta erikseen läpi käytyinä. Avoimella kirjallisella kuulemisella lausunnonantajilta haettiin näkemyksiä kaupan tulevaisuusselonteon sisältöluokuihin 1-10, joita kuulemisen kysymykset 1-10 mukailevat, kuulemisen kysymys 11 koski muita mahdollisia palautteita ja kommentteja.

Luku 1. Selonteon tausta, tarkoitus ja laatiminen

Useissa lausunnoissa nostettiin esille, että kaupan tulevaisuusselonteko on tärkeä, laaja-alainen sekä tarpeellinen kaupan toimialan kehittämiseen ja, että selonteko on laadittu asiantuntevasti ja kattavasti. Selonteko nähtiin tärkeänä erityisesti kaupan alan ollessa jatkuvassa murroksessa. Selonteon laatimisen prosessia pidettiin hyvin johdettuna ja virkamiestyönä järjestelmällisesti toteutettuna. Lausunnoissa nostettiin esiin, että valmistelu on ollut laajasti osallistavaa ja, että valmistelussa kaupan toimialan tarpeita on kuultu hyvin. Kritiikkinä nousi yhdeltä lausunnonantajalta, että lausunnonolla ollut selonteon luonnos olisi ollut yksipuolisesti työ- ja elinkeinoministeriön viimeisteltävänä, eikä työskentelytapa olisi vastannut vastuuministeriön kuuluvien asioiden osalta valtioneuvoston ohjesääntöä. Työ- ja elinkeinoministeriö huomauttaa tähän lausuntoon, ettei työ- ja elinkeinoministeriö ole valmistellut, eikä viimeistellyt lausuntoversiota yksin taikka yksipuolisesti. Työ- ja elinkeinoministeriö on selonteon valmistelun vastuuministeriönä valmistellut luonnoksen laajassa yhteistyössä ja poikkihallinnollisesti myös eri ministeriöiden kanssa, sekä viimeistellyt luonnoksen lausunnolla olleeseen muotoon useamman ministeriön kanssa yhteistyössä.

Joissakin lausunnoissa nostettiin esiin selonteon työn haasteina siiloajattelu yli ministeriörajojen, käynnissä olevan hallitusohjelman linjaukset sekä kehittämis ehdotusten rohkeus. Nostona oli, että tulevaisuustyössä siiloajattelu tulisi päästä pois sekä se, ettei selonteon sisältöjen tai kehittämis ehdotusten tule olla yhteneväisessä linjassa tällä hetkellä käynnissä olevaan hallitusohjelmaan, jonka toimeenpano loppuu viimeistään vuonna 2023. Kritiikkiä nousi useammassa lausunnossa myös siihen, että selonteon valmistelun loppuvaiheissa pitkän valmisteluvaiheen aikana tehtyjä kirjauksia oli muutettu aiempaa yleisemmiksi, minkä nähtiin vesittävän merkittävästi selonteon kehittämis ehdotuksia sekä toimialan kehittämismahdollisuuksia.

Selontekoon sisältöpalautteessa nostettiin esille kaupan toimialan kilpailun edistämisen tärkeys, yksittäisinä nostoina muun muassa lääke-, alkoholi- ja kaavoituskysymykset. Sisältöön kaivattiin nostoja esimerkiksi työvoiman saatavuuteen liittyen työn vastaanottamisen kannattavuudesta. Työvoiman osalta toivottiin myös, että selonteossa voisi käsitellä laajemmin sitä, miten vapaa-ajan ja työn yhdistäminen olisi alalla helpompaa. Samoin nousi esiin toive siitä, että kaupan työvoimarakenteen muuttumista olisi käsitelty laajemmin esimerkiksi osa-aikaisten työntekijöiden toimeentulotasoa tarkastelemalla. Myös työturvallisuuteen liittyviä kysymyksiin toivottiin lisättävän selontekoon. Myös Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksia esitettiin nostettavan selontekoon.

Kehittämis ehdotusten osalta toivottiin, että ne kirjattaisiin vastaamaan paremmin selonteossa esitettyä tilannekuvaa ja niissä otettaisiin vahvemmin kantaa tarvittaviin muutoksiin. Kehittämis ehdotuksia esitettiin joiltain kohdin rohkeammiksi, toimintaympäristön muutokset eteenpäin huomioiviksi 10 tulevan vuoden aikajänteellä. Yksittäisessä lausunnossa nostettiin kehittämis ehdotusten osalta esiin myös näkemys siitä, että selonteon kehittämis ehdotukset ja johtopäätökset on laadittu kapea-alaisesti ja niissä on korostettu liiketaloudellista ja taloudellisen tehokkuuden näkökulmaa, eikä vastuuministeriön kannanottoja ole tarpeeksi huomioitu valmistelun aikana. Esiin nostettiin myös huomio siitä, että selonteko ei voi olla ristiriidassa Sannan Marinin hallituksen hallitusohjelman toimeenpanon linjausten kanssa ja näihin tulee viitata selonteossa. Toisaalta toisessa lausunnossa tuotiin esiin näkemys siitä, että selonteossa pitäisi pystyä määrittämään alan tulevaisuuden kannalta keskeiset kehittämis ehdotukset huomioimatta niiden yhteensopivuutta Marinin hallitusohjelman kanssa sekä ilman ministeriöiden siilomaista ajattelua.

Useampi lausunnonantaja toivoi olevansa mukana selonteon jatkotyössä. Jatkovalmistelun osalta kiinnitettiin huomiota myös siihen, että kevään 2022 tapahtumat ja niiden vaikutukset tulee huomioida jatkossa. Esiin nousi se, että selonteon kymmenen vuoden aikajänne nähtiin pitkänä ja toimenpiteiden toimeenpanemisessa nähtiin tärkeänä, että ne painotetaan ensimmäisiin vuosiin ja niihin varataan riittävästi resursseja. Esiin nousi myös toive siitä, että päivittäistavarakaupan ja erikoistavarakaupan käsittelyyn toisistaan erillisinä huomioidaan jatkotyössä.

Lisäksi lausunnossa nousi esille, että selonteon kehittämisehdotusten määrärahoja koskevista kysymyksistä tulee päättää budjetti- ja kehysprosessissa. Nostona oli se, että mahdollisia rahoitustarpeita koskevat asiat käsitellään ja niistä päätetään valtiontalouden menokehityksen puitteissa valtion talousarviossa ja julkisen talouden suunnitelmassa sovittaen ne yhteen muiden julkisen talouden menotarpeiden kanssa, tarvittaessa hallinnonalojen sisällä uudelleen kohdentamalla.

Luku 2. Kaupan toimialan tilanne- ja muutoskuva

Kaupan toimialan tilanne- ja muutoskuvan osalta todettiin lausunnoissa, että sisältöluke antaa kattavan kuvan toimialasta. Tulevaisuusselonteko tukee hyvin näkemystä siitä, että suomalaisen kaupan toimialan tulee uudistua ja pysyä globaalin kilpailun tahdissa, jotta suomalainen kaupan toimiala voi menestyä kilpailussa sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Sisältöluke sai kiitosta siitä, että selonteossa tunnustetaan kaupan alan eri toimijoiden (myös lähettipalvelut) yhteistyön merkitys, mikä on keskeistä, jotta kaikille osapuolille ja kaupan asiakkaille pystytään luomaan uusia mahdollisuuksia.

Useissa lausunnoissa nousi esille ehdotuksia selontekoon nostettavaksi kaupan toimialan viimeisimmistä muutoksista koronapandemiaan, Venäjän hyökkäyssotaan, inflaatioon ja ostovoimaan liittyen. Ostovoimaan liittyen toivottiin lisäystä huolesta kuluttajien ostovoiman heikentymisestä, joka noussut Venäjän hyökkäyssodan ja inflaatiokehityksen myötä. Toisaalta muutamassa lausunnossa nostettiin esiin, että hyökkäyssodalla ja koronaviruspandemialla on vaikutuksia ostovoiman lisäksi kuluttajien luottamukseen ja näiden mahdolliset pitkäaikaiset vaikutukset talouden kehitykseen, eikä näitä ole käsitelty lausuntojen mukaan riittävästi selonteossa. Yksittäisessä lausunnossa nostettiin esiin myös se, että ostovoiman osalta tulisi huomioida polttoaineen korkean hinnan vaikutukset ja keinovalikoiman laajentamisen tarve. Koronapandemian vaikutusten osalta toivottiin, että huomioitaisiin laajemmin sen aiheuttamat tuotesaatavuushaasteet sekä kansainvälisen turismin voimakas vähentyminen. Lausunnoissa todettiin myös Venäjän hyökkäyssodan vaikuttavan näihin samoihin asioihin. Myös elintarviketoimialan alkutuotannon kustannushaasteet nousivat esiin lausunnossa. Toisaalta pandemiaa käsittelevään osuuteen toivottiin yksittäisessä lausunnossa lisäystä siitä, että kaupan alalla reagoitiin nopeasti ja oma-aloitteisesti pandemiaan monin erilaisin toimenpitein.

Kaupan alan osa-aikatyön osalta lausuttiin muutamassa lausunnossa, että lisätyön vastaanottamista on käsitelty osin ristiriitaisin johtopäätöksen eri kappaleissa, eikä työsuhteiden laadusta ole selonteossa selkeää kokonaiskuvaa. Esiin tuotiin näkemys siitä, että tarjottua lisätyötä ei aina ole mahdollista ottaa vastaan muun elämänyhteensovittamisen myötä, esimerkiksi perhevelvoitteiden tai muista syistä johtuen, vaikka osa-aikainen työntekijä haluaisikin tehdä enemmän työtunteja erityisesti, erityisesti jos lisätunteja tarjotaan lyhyellä aikajänteellä.

Muutamassa lausunnossa nousi esille, että sisältöluvussa tulisi huomioida vahvemmin kaupan kilpailuympäristön voimakas muutos, joka tulee verkkokaupan ja kilpailun kiristymisen myötä. Yksittäisessä lausunnossa nostettiin esiin, että kaupan digitaalisten alustojen mahdollisuuksista annetaan paikoin liian optimista näkemystä selonteossa ja toivottiin laajempaa yhteenvetoa verkkokaupasta Euroopassa. Yksittäisessä lausunnossa toivottiin täsmennyksiä osuustoimintaan liittyen.

Jatkovalmistelun osalta lausuttiin, että muuttunut maailmantilanne ja sen vaikutukset erityisesti kuluttajien sekä ostovoimaan että luottamukseen tulee huomioida selonteon jatkovalmistelussa. Toivottiin, että kuluttajien ostovoiman turvaamisesta huolehditaan valtion tasolla esimerkiksi veroratkaisuilla. Lisäksi toivottiin kiinnitettävän huomiota siihen, että valtiovallan tulee huolehtia siitä, ettei vertikaalinen integraatio kaupan alalla syvene ja, ettei kilpailu elintarviketeollisuuden ja päivittäistavarakaupan yritysten välillä syvene. Jatkovalmistelun osalta toivottiin myös kattavaa

analysointia päivittäistavarakaupan keskittymisen vaikutuksia. Tällä nähtiin olevan vaikutuksia sekä kuluttajahintoihin että myös kaupan kilpailuasetelmaan. Jatkovalmistelun osalta toivottiin myös, että päivittäistavara kauppaa ja erikoistavara kauppaa käsiteltäisiin omina erillisinä kokonaisuuksinaan.

Luku 3. Kuluttajakäyttäytyminen ja asiakaslähtöisyys

Kuluttajakäyttäytyminen ja asiakaslähtöisyys sisältöosuuden nähtiin olevan avainasemassa kaupan alan tulevaisuudessa. Lausunnoista annettiin kiitosta esimerkiksi siitä, että sisältöluvussa on tunnistettu alan trendejä ja kehityssuuntia sekä kuluttajien odotuksia. Kiitosta sai myös se, että selonteossa on huomioitu EU:n päämäärät datatalouden kehittymisen osalta. Lausunnoissa oltiin yhtä mieltä asiakaslähtöisyyden voimistumisen tuomasta alan muutoksesta. Kuitenkin muutamissa lausunnoissa tuotiin esiin näkemys siitä, että osiossa voisi olla enemmän kehittämissuhteita ja luvun johtopäätösten ja kehittämissuhteiden rajoittuminen reilun datatalouden edistämiseen nähtiin suppeana.

Lukuun toivottiin joidenkin nostojen parempaa perustelua ja arvioinnin pohjalla olevien lähteiden esiintuomista, jotta murroksen vaikutusta pystyttäisiin ymmärtämään paremmin. Esimerkkinä nostettiin esiin muun muassa hintavetoisen ja merkityksellisyyteen perustuvan markkinan osuudet. Kiitosta sai se, että selonteossa on kattavasti kerrottu kaupan toimintaympäristöä muuttavia ilmiöitä ja muutosvoimia, mutta samassa lausunnossa nostettiin esiin se, että selonteossa ei juuri käydä läpi muuttumattomina pysyviä asioita, kuten muoti- ja urheilukaupan menestyksen ratkaisevaa valikoimaa, hintatasoa, saavutettavuutta sekä asiointin helppoutta sekä avattiin näihin vaikuttavia tekijöitä.

Lausunnoissa nousi yksittäisiä nostoja sisältöalueen eri teemoihin. Yksittäisessä lausunnossa todettiin, että vastuullisen kuluttamisen trendi on huomioitu kapealaisesti. Toisessa lausunnossa toivottiin, että selonteossa huomioidaan käyttäytymistaloustieteen näkökulma ja kiinnitetään huomiota keinoihin, jotka ohjaavat kuluttajia joko itsensä tai ympäristön näkökulmasta huonompiin valintoihin. Näkemystä peilattiin siihen, että kuluttajien valinnanmahdollisuuksia rajoittavat monet heistä riippumattomat tekijät, vaikka selonteossa todetaan, että kuluttajilla on valta päättää mistä, miten, milloin ja mitä kanavaa käyttäen hän tekee valintansa. Toivottiin myös, että sisältöluvussa käsiteltäisiin muitakin EU:ssa valmistelussa olevia kuluttajia ja kauppaa koskevia aloitteita, joista annettiin yhtenä esimerkkinä kiertotalouspaketin 1. esitykset. Tuotiin myös esille, että hinnan merkitys kuluttajien valinnoissa tulisi tuoda ilmi selonteossa.

Esiin nostettiin myös huoli selonteon arviosta siitä, että tulevaisuudessa suuret ketjut laajenevat ja pienten erikoismyymälöiden määrä tulee vähenemään useilla sektoreilla. Tähän liittyen tuotiin esiin, että pienet ja keskisuuret yritykset tarvitsevat monissa osin tukea. Yksittäisessä lausunnossa nostettiin asiakaslähtöisyyden osalta toive siitä, että selonteossa otettaisiin tarkemmin huomioon lähettipalveluiden käytettävyyden parantaminen pienillä muutoksilla. Tämä kehitystyö tulisi tehdä yhteistyössä alan yritysten kanssa. Lisäksi yksittäisissä lausunnoissa tuotiin ilmi muun muassa se, että esimerkiksi monipalvelukeskusmalli tulisi mainita kyläkauppamallin lisäksi ja vastuullisuutta käsitellessä tulisi ekologisen näkökulman lisäksi huomioida sosiaalinen kestävyys sekä tulevan eIDAS-asetusmuutoksen vaikutuksia kaupan alan toimijoille tulisi käsitellä selonteossa.

Lausunnoissa ehdotettiin selonteon kehittämissuhteisiin muutamia nostoja. Nostona oli esimerkiksi toimenpiteestä, joka kannustaa kauppaa tarjoamaan kuluttajille mahdollisuuden tehdä elintarvikkeiden laatuun ja alkuperään liittyviä valintoja myös tulevaisuudessa. Ehdotettiin myös, että kehittämissuhteessa tulisi käsitellä laajemmin kuluttajatiedon avoimempaa ja kattavampaa jakamista elintarvikeketjun osapuolten kesken. Lisäksi esitettiin uutena kehittämissuhteena pyrkimyksiä kuluttajasuojan harmonisointiin EU-tasolla, jotta sisämarkkinat toimivat aidosti saumattomasti myös tavaroiden ja palvelujen myyjien näkökulmasta, kuluttajien lisäksi.

Jatkovalmisteluun toivottiin pohdintaa korkean ja toimivan kuluttajasuojan merkityksestä ja säilyttämisestä, avoimuutta sekä läpinäkyvyyttä kuluttajan luottamuksen ja kestävämpien valintojen tukemiseksi. Yksittäisessä lausunnossa tuotiin esiin se, että kulutusympäristön selonteon

kirjoittamisen aikana tapahtuneet muutokset vaikuttavat negatiivisesti tämän luvun hyödyllisyyteen tulevina vuosina, mikä saattaa vaikuttaa toimeenpanovaiheeseen.

Luku 4. Kaupan alan työllisyys, osaaminen ja koulutus

Lausunnonantajat näkivät koulutus- ja osaamisasioiden olevan hyvin esillä selonteossa ja luvun johtopäätöksiä ja kehittämissuhteita pidettiin hyvinä ja perusteltuina. Selonteossa tunnistettu osaajapula nähtiin laajasti koko yrityskenttää koskevana asiana. Usea lausunnonantaja piti kaupan alan koulutuksen ja työelämän yhteistyötä keskeisessä asemassa. Kiitosta sai esimerkiksi se, että selonteossa kiinnitetään huomiota toimialan digitaalisiin kehittämistarpeisiin, myös esimerkiksi toimialan TKI-intensiteetin nostamiseen liittyvä kehittämissuhteus nähtiin tervetulleena – olennaisena pidettiin myös alan toimijoiden sitoutumista ja investoimista kehitysohjelmaan. Samoin pidettiin hyvänä sisältöalueen kannustinmallia koskevaa kehittämissuhteusta, jonka todettiin olevan avainasemassa kaupan toimialan selviytymiseen. Toisaalta muutamassa lausunnossa nostettiin esiin se, että tämä malli jää selonteossa avoimeksi ja siihen kaivattiin tarkennusta. Lausunnonantaja toi myös kannustinmallin jatkovalmisteluun joitakin nostoja.

Selonteon arviota yrityskehittämisen osaajapulasta pidettiin maltillisena. Sisältöluvussa toivottiin tarkennusta myös siitä, mistä kaupan alan osaajista on pula. Toivottiin korostusta liittyen yritysten ja oppilaitosten välisen yhteistyön merkityksen tunnistamiseen osaamisen kehittämisessä. Tämä yhteistyö mahdollistaa osaamisen kehittämisen tarpeisiin vastaavuuden.

Toivottiin, että sosiaaliturvan kannustinloukut olisi tuotu esiin työvoiman saatavuusongelmissa. Yksittäisessä lausunnossa tuotiin esiin, että kaupan työllistäjä -rooliin liittyvässä osiossa ei oltu huomioitu riittävästi toimialan muutosta 24/7 toimivaksi alaksi ja luvun kehittämissuhteuksissa ei oltu huomioitu 24/7-yhteiskunnan edellyttämiä työelämää koskevia arviointi- ja uudistamistarpeita.

Jatkossa toivottiin ratkaisuja kannustinloukkuihin, jotta työn vastaanottamisen kynnys olisi matalampi. Osaamisperusteisen maahanmuuton lisääminen nostettiin esiin yhtenä ratkaisuna selonteossa esitettyyn osaajapulaan. Esiin tuotiin myös näkemyksiä siitä, että erikoiskaupan työllistämismahdollisuuksia tulisi vahvistaa työlaeja sääntöä kehittämällä. Muun muassa muuttuneeseen toimintaympäristöön soveltumattomat valtakunnalliset yleissitovat työehtosopimukset tuotiin myös esiin jatkovalmistelussa huomioitavina seikkoina.

Näkemyksiä tuotiin esiin korkeakoulutuksen uudistamisesta vastaamaan kaupan alan tarpeisiin. Kehittämissuhteukseen 3. liittyen todettiin, että sitä valmistellessa on syytä selvittää esimerkiksi oppisopimuskoulutuksen lisäämistä ja aikuiskoulutustuen perusosan korotusta pienituloisille kohderyhmille. Ennen koulutuksen uudistustyöhön ryhtymistä toivottiin kartoitettavaksi vielä tarkemmin nykyiset kaupan alan koulutusohjelmat ja niiden vastaavuus alan muuttuviin osaamistarpeisiin. Useassa lausunnossa korostettiin uraohjaukseen panostamista kaikilla koulutusasteilla. Jatkovalmistelussa nähtiin olennaisena myös koronapandemian vaikutusten huomioiminen alalla tarvittavaan osaamiseen ja pandemian aikana opiskelleisiin. Lisäksi ehdotettiin kaupan alalle kohdennettua opiskelumotivaatiota ja perustaitoja tähtäävää ohjelmaa, OECD:n suositukseen liittyen (Continuous Learning in Working Life in Finland: <https://www.oecd.org/finland/continuous-learning-in-working-life-in-finland-2ffcfe6-en.htm>).

Lausunnonantajat nostivat sisällön kehittämissuhteuksiin joitakin, lähinnä täsmennys ja tarkennusnäkökulmia, joista erityisesti nousi esille taloudellista kannustinmallia koskeva esitys, muun muassa sen sisällön ja resurssien tarpeen selvittämisen osalta. Myös ulkomaisen työvoiman ja maahanmuuttaneita koskevien esitysten tarkentaminen ja spesifimpien ratkaisujen esittäminen nousivat esille. Lisäksi TKI-toimintaan koskevaan ehdotukseen nostettiin muutama toimeenpanoon liittyvä ehdotus.

Luku 5. Kauppa osana alueiden elinvoimaisuutta ja huoltovarmuutta

Kaupan palveluiden merkittävä rooli alueiden elinvoimassa, kaupan palveluiden saatavuuden varmistaminen koko maassa ja alan roolia huoltovarmuuden varmistajana pidettiin erittäin tärkeinä useissa lausunnoissa. Lausunnoissa kiinnitettiin huomioita myös siihen, että toimitusketjun häiriöt ovat vuodesta 2020 alkaen lisääntyneet useilla aloilla ja arviona oli, että tilanne tulee todennäköisesti lähiaikoina heikkenemään. Viranomaisten koordinoiman huoltovarmuuden lisäksi esitettiin tarvittavan myös markkinaehtoista huoltovarmuutta eli varastotasojen nostamista. Tätä selonteon lukua toivottiinkin ajantasaistettavan mahdollisten huoltovarmuuden vaatimien muutosten myötä – kevään 2022 maailmantilanteen johdosta. Myös huoltovarmuuden Kauppa- ja jakelupoolinpäivittäistavarahuollon varautumisen kehittämisprojektin tuloksia esitettiin huomioitavan jatkotyössä.

Muutamassa lausunnoissa viitattiin kaupan erityiskysymysten ratkaisemista osana kauppapalveluiden saatavuuden turvaamista koko maassa. Näkökulmana todettiin, että vähittäiskauppapalveluiden kattava tarjonta kaupunkien keskustoissa, esikaupungeissa ja maaseudulla edellyttää lisäpalveluiden sijoittamista kauppojen yhteyteen.

Keskustojen elinvoimaisuuden vahvistamista käsitellään Elävät Kaupunkikeskustat (EKK) ry:n 9.12.2021 julkaistussa selvityksessä, tätä suositellaan lähdemateriaaliksi.

Keskustojen elinvoiman laskemiseen esitettiin reagoitavan konkreettisella ja nopeasti vaikuttavalla kehittämisesityksellä. Lisäksi erikoiskaupan roolia asutuskeskusten elinvoimaisuuden ylläpitämisessä pidettiin tärkeänä nostaa esiin. Kaupan alan epätyypilliset aukioaloajat asettavat vaateita myös julkiselle palveluverkostolle. Sisältöluvussa toivottiin nostettavan myös verkkokaupan mahdollisuudet toimia harvaanasutuilla seuduilla. Harvaan asuttujen alueiden elinvoimaa tulee turvata myös koulutuksella kauppaverkoston ylläpitämiseksi. Lisäksi esitettiin huomioitavan, että kulttuuritapahtumat ja kulttuuriperintökohteet synnyttävät ympärilleen myös kaupan alan palveluita. Myös kaupan ohjauksen sääntelyn ja maankäyttöprosessien nopeuttamista pidettiin tärkeänä. Kaupan alan TKI-panosten nosto on monikanavaisen kaupan kehittymisen kannalta tärkeää.

Lausunnoissa kyläkauppojen tukemisen jatkamista esitettiin selvittävän yhdessä kaupan alan toimijoiden kanssa. Toimintaedellytysten varmistaminen erityisesti harvaan asutuilla seuduilla kytkettiin myös esimerkiksi itsehoitolääkkeiden ja viinin myynnin vapauttamiseen vähittäistavarakaupoissa myytäväksi. Esiin nousi myös maankäytön suunnittelun ja kaavoituksen vastaaminen nopeasti muuttuviin markkinoiden vaatimuksiin, sekä kaavoitusprosessien nopeuttaminen ja ennakoitavuuden parantaminen. Lisäksi esitettiin kaupan maaseudulla sijaitsevien myymäläkiinteistöjen korjaus- ja investointivelkaan lisättävän resursseja kyläkauppatukeen, alan toimintakykyisyyteen vastaamiseksi maaseudulla.

Lausunnoissa nostettiin esille myös uusiutuvan energian tuotantotuki. Esimerkiksi aurinkovoimaloiden asentaminen kaupan alan toimitilojen katoille tukee kansallista energiaomavaraisuutta ja huoltovarmuutta. Myös kaupan alan liiketoimintamallien kehittäminen ja uudet liikenteen toteuttamisen mallit edellyttävät investointeja esimerkiksi latauspisteisiin ja biopolttoaineiden jakeluinfrastruktuuriin.

Liikenteen ja rakennetun ympäristön tietojen saatavuutta ja yhteentoimivuutta toivottiin painotettavan kaupunkilogistiikan uusien vähäpäästöisten ja päästöttömien logistiikkaratkaisujen kehittämiseksi. Matkapalveluketjuissa myös saavutettavuus ja esteettömyys ovat tärkeitä. Logistiikkaan liittyen esitettiin korostettavan toimivan joukkoliikenteen merkitystä esimerkiksi vakavissa häiriötilanteissa. Joukkoliikenteen täytyisi turvata kauppaan pääsy, jos yksityisautoilun edellytykset rajoittuvat.

Huoltovarmuuteen liittyen esitettiin lisättävän mainita siitä, kuinka tärkeitä kaupan hyvät toimintaedellytykset ovat huoltovarmuudelle. Samoin tulisi lisätä, että kaupan alan tuonti ja vienti nojaa erityisesti Itämeren kuljetusten toimintavarmuuteen eivätkä kaupan alan omat varautumissuunnitelmat riitä merilogistiikan häiriötilanteessa turvaamaan kuljetuksia. Tämä korostaa laiva-, satama- ja huolintayhtiöiden sekä viranomaisten varautumissuunnitelmien merkitystä myös kaupan kannalta. Huoltovarmuuteen liittyy myös kunnallisten ruokapalveluiden turvaaminen häiriötilanteissa, tämä edellyttää foodservice-alan huoltovarmuuden kehittämistä. Myös polttoaineiden saatavuuden merkitys kaupan alan huoltovarmuuteen on kriittistä ja tämä ehdotettiin huomioitavaksi

luvussa. STM totesi huolehtivan lääkehuollosta ja sen jakelun varmistamisesta myös häiriö- ja poikkeustilanteissa.

Tämän luvun alussa mainittuihin jo kolmatta vuotta lisääntyviin toimitusketjuongelmiin ehdotettiin osittain vastattavan varastointia lisäämällä. Inflaatio nostaessa hintoja kaupan alan yritysten käyttöpääoman tarve nousee. Yhdeksi ratkaisuksi tähän ehdotetaan vuonna 1993 poistuneen varastovarauksen käyttöönottoa.

Lisäksi yhdessä lausunnossa nousi esille, että parhaillaan valmistettava kiinteistöverotuksen uudistaminen voi nostaa liiketiloista perittäviä vuokria ja näin heikentää erikoiskaupan toimintaedellytyksiä.

Kehittämisehdotuksiin lausunnon antajat nostivat esille lähinnä selonteon toimeenpanovaiheeseen sisältöä ja huomioitavaa. Tällainen on esimerkiksi se, että alueiden elinvoimaan liittyvä ehdotus kaipaa konkreettisia ja nopeita ratkaisuehdotuksia, kuten myös erikoiskaupan tarpeiden huomioimisen. Maaseudun monipalvelukeskusten toimintamallia koskevassa kehittämisehdotuksessa esitettiin arvioitavan mahdolliset säädös- ja resurssitarpeet. Lisäksi huoltovarmuutta koskevissa kehittämisehdotuksissa nousi esille toimeenpanovaiheeseen nostoja seuraavaan työvaiheeseen. Täsmennyksenä kehittämisehdotukseen 10 esitettiin elintarviketeollisuuden lisäämisen kaupan alan rinnalle edistämään verkkokaupan ratkaisuja.

Luku 6. Digitalisaatio kaupan alan uudistajana ja globaali kaupp

Kaupan kansainvälistymisen tavoitteita todettiin käsitellyn selonteossa hyvin, on tärkeää, että kansallisen toimintaympäristön ja sääntely on yrityksille kilpailukykyinen ja houkutteleva. Tähän liittyen pyydettiin huomioimaan, etteivät esitetyt julkishallinnon roolin sisältävät kehittämisehdotukset vääristä kilpailua kaupan eri toimijoiden välillä. Myös yrityksille yhteiset standardit ja ratkaisut on kehitettävä kilpailuneutraalisti.

Digitalisaatio-osuudessa nostettiin puutteena esiin se, ettei sisältöluvussa ole käsitelty digitalisaatiota työn tekemisen ja työntekijöiden näkökulmasta, lisäksi nostettiin esiin joitakin digitalisaatiosta aiheutuvia vaikutuksia. Digitalisaation vaikutuksista työn tekemiseen ja työntekijöihin esitettiin myös tehtävän erillinen selvitys. Esille nostettiin, että samalla kun raskaita ja rutiininomaisia tehtäviä poistuu, on kaupan alalle tullut uusia työturvallisuusriskejä ja työntekijöiden jaksamiseen vaikuttavia tekijöitä. Toiseksi näkökulmaksi tuotiin kuluttajasuojan ja -turvallisuuden varmistaminen eri myyntikanavissa ja -malleissa, erityisesti sisämarkkinoiden ulkopuolisessa kaupan käynnissä. Yhdeksi digitalisaation seuraukseksi mainittiin myös verkkokaupan kasvun tuomat ilmastovaikutukset.

Verkkokaupan riskiksi nostettiin myös se, että maksuajat ja ilmaiset palautukset aiheuttavat yrityksille taloudellista taakkaa ja sitovat pääomaa. Korttimaksamiseen liittyy myös kilpailuongelmia ja väärinkäyttömahdollisuuksia, jotka toivottiin huomioitavan. Logistiikkaketjujen suunnitteluun ja datan hyödyntämiseen tulisi panostaa kehittämällä myös toimitusketjujen kriisinsietokykyä.

Lausunnoissa nostettiin huoli käteismaksumahdollisuuksien heikkenemisestä, ja tätä toivottiin käsiteltävän selonteossa. Tässä viitattiin myös Suomen Pankin lainsäädäntöaloitteeseen käteispalveluiden riittävän tason turvaamiseksi.

Digitalisaatioon liittyen esitettiin huomioitavaksi myös erikokoisten yritysten valmiudet käyttöönottaa teknologioita. Pienten erikoiskauppojen kyvykyys esimerkiksi kyberturvallisuuden varmistamiseen on eri tasoa kuin suurilla ketjuyrityksillä.

Joissakin lausunnossa käsiteltiin alkoholin etämyynnin ja lääkkeiden verkkokaupan edistämistä. Näitä toivottiin painotettavan luvussa, jotta suomalaisille yrityksille taattaisiin samat toimintaedellytykset kuin useissa muissa EU-maissa. Tässä esitettiin huomioitavan myös eduskunnan lausuma asiasta (EV 186/2017 vp).

Lausunnoissa EU:n ulkopuolella olevien kuluttajien tekemien alle 150 euron ostosten tullittomuus nousi esille epärealistisesti ja toivottiin puututtavan tähän, epärealistisuutta todettiin olevan EU:n ulkopuolisten maiden osalta myös pakkausten ja ympäristöjalanjäljen näkökulmista. Sääntelyllä ei tulisi antaa ulkomaiselle verkkokaupalle perusteetonta kilpailuetua. Kaupan vastuullisuutta on tärkeää korostaa myös tässä yhteydessä.

Yhdessä lausunnossa esitettiin, että kehittämissuosituksissa huomioitaisiin Business Finlandin Experience Commerce -ohjelman (2019-2023) toimet ja tästä jo saadut tulokset. Lisäksi toivottiin, että kaupan alan suhdetta innovaation määritelmään täsmennettäisiin. Lisäksi toivottiin esitettävän, että investoinnit ja rahoitusmahdollisuudet digitaalisiin palveluihin rinnastettaisiin tärkeydeltään laitteisiin tehtäviin investointeihin. Innovaatioekosysteemiin liittyvässä kehittämissuosituksessa kiinnitettiin huomiota, että kaupan ja elintarviketoimialan innovaatioekosysteemeissä on hyvä huolehtia keskinäisestä koordinaatiosta, ettei tehdä päällekkäisyyttä, elintarviketoimialalla tämän tyyppinen ekosysteemi on jo etenemässä.

Kehittämissuositukseen lausunnon antajat nostivat esille lähinnä selonteon toimeenpanovaiheeseen näkökulmia, kuten innovaatioekosysteemiä, TKI –panostuksia sekä ohjelmatoimintaa ja reaaliaikatalouteen koskeviin kehittämissuosituksiin. Huomioina muun muassa, että kannustetaan ja sitoutetaan yritykset kehittämistyöhön mukaan, hyödynnetään hyviä aiempia kokemuksia, ei rakenneta päällekkäistä, eikä vääristetä tuki-instrumenteilla yritysten välistä kilpailua.

Luku 7. Kestävä kauppa, ilmastonmuutos ja yritysvastuu

Selonteon kuvaus kaupan alan yritysvastuuseen ja kestävytyteen liittyvistä näkökulmista nähtiin kattavana ja luvun kehittämissuositukset sekä johtopäätökset saivat lausunnoissa kannatusta. Kaupan alan ilmastotoimilla nähtiin olevan merkittävä hiilikädenjälkivaikutus koko arvo- ja toimitusketjulle. Erityisesti kiitosta sai se, että ratkaisuja on lähdetty etsimään monipuolisesti koko kaupan alan näkökulmista. Lausunnoissa esitettiin sisältöalueen teemoihin nostoja eri näkökulmista.

Lausunnoissa nousi esille näkökulman painotus kaupan mahdollisuuksiin toimia aktiivisena toimijana muutoksessa. Tätä peilattiin Ruotsiin, jossa kaupan alan yritysten yhdeksi keskeisimmistä kestävästä kehityksestä edistävistä keinoista on tullut kestävien valintojen tekeminen helpoksi kuluttajille. Henkilöstön koulutus ja perehdytys nostettiin esiin osana tätä aktiivisena toimijana toimimista. Lausunnoissa korostettiin myös sitä, että suomalainen kaupan ala voi vastuullisilla ratkaisuilla rakentaa globaalisti merkittävää kilpailuetua. Tähän liittyen yksittäisessä lausunnossa nostettiin esiin, että kaupan ja elintarvikealan omaehtoisen vastuullisuustyön edistäminen tulisi nostaa selkeästi mukaan johtopäätöksen 14 kehittämissuosituksiin.

Sisältöalueeseen toivottiin kantaa viherpesun toimiin, joita tarvitaan ilmiön kitkemiseksi. Kaupan alalla nähtiin mahdollisuuksia toimia tämän edistämiseksi, mistä esimerkkinä tunnettujen ja luotettujen ympäristömerkkien käyttäminen myytävissä tuotteissa. Kaupan sijoittumisen osalta toivottiin selontekoon lisättäväksi huomioita henkilöliikenteen murroksesta ja siitä, että sähköautoilla kuluttajat voivat tavoittaa keskusta-alueen ulkopuoliset kaupat kestäväällä tavalla. Ruokahävikin osalta toivottiin huomioitavan Luken uudet ruokahävikkiluvut ja elintarvikealan materiaalitehokkuussuositukset. Häiriökäyttäytymisen osalta toivottiin täsmennystä siitä, että kyseessä on asiakkaiden häiriökäyttäytyminen. Muina yksittäisinä muutostarpeina tuotiin esiin myös esimerkiksi Venäjän hyökkäyssodan ja siihen liittyvien pakotteiden ja nopealla aikataululla uusiutuvaan energiaan siirtymiseen liittyvät ratkaisut ja näiden vaikutukset kaupan toimialaan.

Yritysvastuun teemat ovat globaaleja, muutamassa lausunnossa nähtiin eurooppalainen sääntely ensisijaisena, eikä kansallista lainsäädäntöä pidetty toivottavana – koska suomalaisten vaatimusten täytäntöönpano saattaa kansainvälisten yritysten kohdalla olla haastavaa. Toisaalta muutamassa lausunnossa pidettiin tärkeänä, että yritysvastuulainsäädännön sekä EU-tasoinen että kansallinen edistäminen näkyy selonteon toimenpide-ehdotuksissa. Tähän liittyen pidettiin perusteltuna päivittää selontekoon Euroopan komission julkaisema yritysvastuuta koskeva lainsäädäntöaloite.

Muutamassa lausunnossa nostettiin esiin, että julkisen hallinnon tulee kiinnittää huomiota kaupan alan kanssa yhteistyössä tehtävässä ilmastotyössä siihen, ettei kilpailu kaupan alan eri toimijoiden välillä vääristy tämän seurauksena. Suurilla toimijoilla on edellytyksiä vastata kasvaviin velvoitteisiin, mutta pk-yrityksillä tämä on haastavaa.

Lausunnonantajat toivoivat kehittämis ehdotuksiin konkretiaa, sillä tämän sisältöalueen kehittämis ehdotusten koettiin jääneen yleisluonteisiksi. Myös kauppojen turvallisen työ- ja asiointia koskeva esitys sai useita toimeenpanon näkökulmia. Ehdotuksena oli myös kansainvälinen standardi hiilijalanjäljen mittaamiseen.

Luku 8. Markkinoiden toimivuus ja kilpailullisuus sekä markkinoiden välinen sääntely

Selonteon sisältö lukuun 8. lausunnonantajat antoivat lausuntoja enemmän kuin muihin selonteon lukuihin. Sitä, että tulevaisuus selonteko on laadittu alan kilpailukyvyyn ja kehittämisen lähtökohdista, pidettiin tärkeänä. Useissa lausunnoissa korostettiin, että eri hallinnonalojen ristiriitaiset näkemyserot eivät saa rajoittaa selonteon sisältöjen tarkastelua. Kaupan toimintaympäristön muutoksen ja kilpailukyvyyn kehittämisen näkökulmasta kaupan erityiskysymysten – kaavoituskysymysten, alkoholien ja lääkkeiden myynnin tarkastelu nähtiin osassa lausunnoista perusteltuina ja tärkeinä.

Lausunnoissa esiin tuodut näkökulmat markkinoiden sääntelyn osalta olivat jakautuneita. Osassa lausunnoista mainittiin, että selonteossa tulisi esittää tavoitteena alkoholilainsäädännön vapauttamisen jatkaminen ja alkoholin etämyynnin salliminen sekä apteekkisääntelyn vapauttaminen. Joissakin lausunnoissa nämä näkemykset eivät kuitenkaan saaneet tukea.

Apteekkimarkkinan osalta lausunnot olivat kahtalaiset: yhdessä lausunnossa todettiin, että selonteossa esitetyt Kilpailu- ja kuluttajamarkkinoinnin ehdotukset apteekkimarkkinan kehittämiseksi tulisi joko kokonaan poistaa tai tätä osiota tulisi supistaa, kun taas muutamassa lausunnossa todettiin, että tämän selvityksen havainnot ja muutosehdotusten perustelut tulisi huomioida selonteossa nykyistä paremmin. Eräs lausunnonantaja puolestaan totesi, että apteekkien kytkemistä osaksi kaupan alaa koskevaa selvitystä ei nähty ylipäättään tarkoituksenmukaiseksi. Ministeriöiden lausunnoissa nähtiin, että selonteossa tulee muun muassa lääkkeiden vähittäisjakelun osalta vastata Marinin hallitusohjelman linjauksiin ja kirjauksiin, kun taas elinkeinoelämän lausunnoissa tuotiin esiin se, että nämä kirjaukset eivät vastaa seuraavan kymmenen vuoden muutostarvetta ja niissä toivottiin kunnianhimoisempia kehittämis ehdotuksia.

Kaavoitukseen liittyvät kirjaukset nähtiin riittämättöminä. Kaavoituksen sujuvoittamiseen tulee tähdätä, sillä kaavoitus voi vaikuttaa kansallisiin investointeihin. Päivittäistavarakaupan keskittymiseen liittyvään osioon toivottiin lisättäväksi tarkennusta siitä, että Suomi ei ole tässä poikkeus, vaan markkinat ovat rakenteeltaan samankaltaiset myös muissa Pohjoismaissa. Päivittäistavarakaupan markkinoille viime aikoina tulneiden uusien yritysten osalta toivottiin mainintaa selonteossa. Yrittäjyyden edistämisen toivottiin näkyvän vahvemmin jo otsikkotasolla luvussa.

Toivottiin kaupan omien private label -tuotteiden positiivisten puolien huomioimista laajemmin. Nämä kaupan omat merkit työllistävät Suomessa ja luovat kysyntää kotimaisille raaka-aineille ja tuloja koko ruokaketjulle. Toivottiin myös, että selonteossa huomioitaisiin kotimaisen vähittäiskaupan ottama vastuullinen rooli vuoden 2018 voimaan tulleen alkoholilain osalta. Rahapelien osalta esitettiin muun muassa, että selontekoon lisättäisiin maininta vuoden 2022 voimaan tulleen arpajaislain uudistuksesta ja muuten osioon liittyviä kirjauksia esimerkiksi Veikkaus Oy:n rahoituksesta tai tulojen muodostuksesta arvioitaisiin uudelleen tai täsmennettäisiin.

Lausunnoissa toivottiin konkreettisuutta kehittämis ehdotuksiin. Luonnoksen kirjauksissa alkoholia, lääkkeitä, rahapelejä ja tupakkaa koskien nähtiin epätarkkuuksia ja näihin liittyen oli tarkkoja korjausehdotuksia lausunnoissa. Esimerkiksi alkoholin osalta nostettiin esiin alkoholimonopolin purkamisen arvioidut negatiiviset terveysvaikutukset. Lausunnoissa esitettiinkin, että yleinen tavoite tulisi muotoilla siten, että siinä korostetaan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden turvaamisen merkitystä politiikkojen ohjauksessa myös jatkossa. Toisaalta elinkeinoelämän lausunnoissa tuotiin esiin, että

sääntelyn poistamiseen liittyvien negatiivisten vaikutusten lisäksi nykyinen sääntelykin tuottaa negatiivisia ulkoisvaikutuksia taloudellisen tehottomuuden osalta. Näitä perusteluita toivottiin uudelleenarvioitavan.

Selonteon sääntelyä koskevien näkemysten toivottiin tarkastelevan kehitystä kymmenen vuotta eteenpäin, nykyisellään ne nähtiin riittämättömiksi. Lausunnoissa tuotiin myös esille myös se, että vuonna 2032 nykyiset vastuualueet ovat saattaneet muuttua ja alan kehittämisehdotukset kärsivät, jos jokainen ministeriö haluaa nykyisten toimivaltuuksien puitteissa estää alan kehittämiseen liittyvät toimenpiteet. Kun selonteko tehdään aidosti kaupan tulevaisuuden kilpailukyyn parantamisen näkökulmasta, tulee siinä todeta, että vastuuministeriöiden on linjattava, miten heidän hallinnonaloillaan kaupan kilpailukykyä tuetaan.

Esitettiin, että valmisteluvaiheessa tulee perusteellisesti arvioida sitä, ettei muutoksilla aiheuteta uusia ongelmia toisaalla samalla kun ratkaistaan jotain nyt tunnistettuja ongelmia. Toivottiin, että alkoholilainsäädäntöä tarkasteltaisiin jo seuraavalla vaalikaudella osana kaupan alan kehittämistä. Alkoholin etämyynnin osalta toivottiin lähiajan tavoitteeksi sitä koskevan epäselvän laintulkinnan selkiyttäminen. Kaavoituksen osalta tuotiin esiin ehdotus siitä, että lakiin kirjattaisiin kunnan jäsenelle aloiteoikeus asemakaavan laatimiseksi ja maanomistajille oikeus asemakaavan muutosehdotusten laatimiseen määräaikoineen. Lisäksi todettiin, että kaupan kaavoitukseen liittyen tulisi teettää selvitys keskustasijainnin vaatimuksen poistamisesta vaikutusarvioineen. Private label -tuotteiden osalta toivottiin, että valvovat viranomaiset tarkkailisivat näiden suhteen reilujen toimintatapojen ja oikeellisen kuluttajainformaation toteutumista.

Sisältöalue sisältää kehittämissuhteita globaaleille markkinoille, sisämarkkinoille, kansallisille markkinoille sekä kaupan alan erityiskysymyksiin ja yrittäjyyteen, kuten myös selonteon toimeenpanon edistämiseen. Erityisen ja täsmällisempi – korjauksia ehdottavat esitykset kohdistuvat kaupan erityiskysymyksiin. Useiden lausunnonantajien näkemyksen alkoholin, lääkėjakelun sekä kaavoituksen kehittämissuhteita tulisi muokata lausuntopalautteita rohkeammiksi. Esitykset liittyvät sääntelyn purkuun, kuten alkoholin myyntiin päivittäiskaupassa sekä verkko- ja etämyyntinä. Lisäksi esityksenä on selvitys monopoliasemasta. Esityksenä oli myös apteekkiasennuksissa omistajuussääntelyn ja apteekkien perustamisen lieventäminen, kuten myös ”vain verkossa toimivien apteekkien salliminen kivijalka- apteekkien rinnalla sekä itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista apteekkien ulkopuolelle. Kaavoitusprosesseja esitettiin esimerkiksi nopeutettavan sekä edistettävän maanomistajien aloiteoikeutta yksityiskohtaisessa kaavoituksessa sekä kaupaa koskevan erityissääntelyn lieventämisen selvittämisen mahdollisuus ml. keskustasijaintia koskevan sääntelyn luopuminen. Kaupan toimialan rakennemuutoksen neuvottelukuntaa koskeva kehittämissuhteista pidettiin hyvänä ja siihen saatiin useita toimeenpanossa huomioitavia nostoja, kuten toiminnan tavoitteellisuus ja resursointi.

Luku 9. Yhteenveto kehittämissuhteista

Lausunnonantajien kaupan tulevaisuusselonteon kehittämissuhteiden lausunnot liittyivät nostoihin ja näkemyksiin olemassa olevien kehittämissuhteiden sisältöjen työstämisiin, kuten täsmennyksiin, korjaamisiin, samalla nostettiin myös uusia näkökulmia ja kehittämissuhteita. Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin todeta, että lausuntopalautteiden näkökulmasta kehittämissuhteita voidaan pitää sisältöosa-alueittain kohdillaan olevina, joskin on osin jatkotyöstettävää ja huomioitavaa jo tässä selonteon viimeistelyn vaiheessa, kuten myös selonteon toimeenpanon vaiheessa.

Kiitosta kehittämissuhteet saivat siitä, että ne olivat perusteltuja ja kaupan toimialan kehittämistä huomioivia. Hyviä palautteita saivat esimerkiksi turvallisen työ- ja asiointiympäristön edistämisen selvittäminen lainsäädännöllisin keinoin sekä kaupan alan rakennemuutoksen neuvottelukunnan perustaminen. Jälkimmäisessä pidettiin tärkeänä sitä, että neuvottelukunnalla on selkeä, vahva ja tavoitteellinen mandaatti sekä aikataulu selonteon kehittämissuhteiden toimeenpanon valvomiseksi ja tarvittavien lisäkehittämissuhteiden esittämiseksi. Esitettiin myös, että neuvottelukunnalla tulee myös olla riittävät resurssit sille asetettujen tehtävien hoitamiseksi ja, että kaupan alan yritykset voisivat osallistua neuvottelukunnan työhön

Kritiikkiä nousi puolestaan siitä, että osa kehittämis ehdotuksista oli epäselviä taikka liian yleisellä tasolla olevia ja osa kehittämis ehdotuksista oli vesittyneet. Jatkotyöstämistä kaivattiin muun muassa kehittämis ehdotuksiin, jotka koskivat kaupan alan koulutusjärjestelmän kehittämistä sekä kannustinjärjestelmän ja pelikirjojen luomista. Hyvänä ei pidetty myöskään sitä, että alkoholia ja lääkkeitä koskevat kehittämis ehdotukset olivat vesittyneet lausuntoversioon, alkuperäisestä selonteon työryhmien ehdotuksesta. Uutena kehittämis ehdotuksena oli esimerkiksi selvityksen tekeminen alkoholipolitiikan keinoista nyky-yhteiskunnassa sekä Alkon monopoliaseman tarpeellisuudesta kyläkauppatuen riittävyden arvioiminen kaupan kannattavuuden palauttamiseksi sekä korjaus- ja investointivelan kattamiseksi. Kaavoitusta koskevassa kehittämis ehdotuksessa esitettiin todettavan selväsanaisesti selvitettävän mahdollisuutta keskustasijaintia koskevasta sääntelystä luopumiseen.

Lisäksi lausuttiin, että valtio voi edistää merkittävästi verkkokaupan liiketoiminnan kasvua uudistamalla alkoholin ja lääkkeiden myyntiin liittyvää sääntelyä.

Luku 10. Suomalaisen kaupan toimialan visio ja skenaariot vuonna 2032

Kaupan alan visioon ja skenaarion vuodelle 2022 tuli vain muutamia lausuntoja. Vision osalta yksi lausunnonantaja otti kantaa pitämällä sitä hyvänä ja kannattavana. Skenaarion nostot liittyvät ehdotukseen nostaa osaaajapulan näkökulma skenaarioihin, kuten myös Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset kansantalouden. Lisäksi ekosysteemisesti uudistuneeseen kilpailukykyinen kauppa – skenaarioon esitettiin alueiden elinvoimaan ja huoltovarmuuteen nosto siitä, että kaupunkikeskustat ovat elinvoimaisia ja vetovoimaisia sekä, että ne houkuttelevat asiakkaita ja matkailijoita asiointiin ja elämysten kokemiseen.

Luku 11. Muut mahdolliset palautteet ja kommentit

Tulevaisuus selonteon yrityslähtöisyyttä ja kaupan toimijoiden keskinäisriippuvuuksien tunnistamista kiitettiin, muutamissa palautteissa painotettiin kuitenkin kaupan alan toimijoiden keskinäistä erilaisuutta. Alan yritykset ovat esimerkiksi kooltaan hyvin erilaisia, tämä taustoittaa esimerkiksi teknologian käyttöönottoa ja tuen tarvetta. Monessa lausunnossa esitettiin myös huoli kansallisen lainsäädännön muita EU-maita tiukemmista linjauksista, kuten datan käyttöön liittyen.

Muutaman lausunnon mukaan selonteon lausunnolla olleet lääkkeiden ja alkoholin vähittäismyyntiä ja kaavoitusta koskevat kehittämis esitykset eivät ole työn parlamentaarisen seurantaryhmän ja ohjausryhmän kirjausten mukaisia. Näiden ei nähty tukevan alan uudistumista tulevien kymmenen vuoden aikana, eikä myöskään vastaavan tekstistä ilmeneviä muutostarpeita.

Selonteossa esitettiin huomioitavan alan korkeakoulutuksen ja tutkimuksen näkökulmat nykyistä paremmin. Selontekoon tulisi lisätä, että vuonna 2021 on käynnistetty viiden yliopiston ja Kaupan liiton Digitaalisen kaupan opintokokonaisuus, joka osaltaan vastaa koulutuksen kehittämistarpeeseen ja palvelee sekä opiskelijoita että alalla jo työskenteleviä. Esitettiin myös korostettavaksi sitä, että koulutuksen kehittäminen vaatii lisäresursseja. Samoin toivottiin tarkennettavan, mitä koulutuksen uudistustyöhön liittyvillä säädösmuutoksilla tarkoitetaan. Lisäksi alan tutkimukseen liittyen toivotaan kirjattavan tarve tutkimusrahoituksen vahvistamiseksi. Kansallisen tutkimuksen lisääntyminen tukisi myös EU-rahoitushakuihin osallistumista.

Kauppakeskusten ja erikoiskaupan painoarvoa toivottiin nostettavan. Kaupan alan monipuolisuuden korostettiin olevan kuluttajien etu. Kauppakeskukset tulisi nähdä vaihtoehtona verkkokaupalle. Vastuullisuuden kysymykset ja asiakasdatan hyödyntäminen ovat keskeisiä kilpailutekijöitä ja verotuksen sekä työvoiman saatavuuden kysymykset ovat tärkeitä elinvoiman varmistamiseksi. Esim. aukioloaikoja koskevan sääntelyn ei tulisi rajoittaa toimintaedellytyksiä. Kaupan alan säädöshankkeista tulisi laatia kattavat vaikutusarvioinnit.

Lisäksi selonteosta puuttuviksi tai liian vähäisesti käsitellyiksi mainittiin seuraavat teemat: vertaiskauppa, jakamistalous, palveluiden integroituminen kaupan uusiin malleihin ja sisältöjen

merkityksen kasvu, social selling -mallit, micro selling -ansaintamallit, NFT (non-fungible token) ja Metaverse eli tulevaisuuden kauppamallit.

Muutamassa lausunnossa esitettiin, että selonteon viimeistelyssä tulisi painottaa alan kehittämisen kannalta keskeisiä kehittämissuhteita ja selonteon viestintään panostaa riittävästi. Viestiä alan rakennemuutoksesta ja tämän edellyttämistä kehittämistoimista tulisi jakaa laajasti. Koska valmisteluprosessi on toteutettu pandemian aikana, ei sidosryhmätilaisuuksia ole voitu järjestää läsnäolotapaamisina, on vuorovaikutus selonteon valmistuttua erityisen tärkeää.

Kauppan alan toimijoiden näkemyksiä toivottiin kuultavan myös tulevaisuusselonteon jatkovaiheissa.